

A tanárok hivatása, kötelességei és a velük szerződő állam, egyház- és a társadalomnak teendői irányukban. ¹

Nincs oly tárgy, melyről többet irtak volna és mely mindemellett inkább megkívánná a megvitatást és meggondolást, mint a tanítás és mindaz, a mi ezzel összeköttetésben van. Az államot, egyházat és a társadalmat a családok képezik. Ezekre nézve életbevágó kérdés, hogy mikép járunk el, midőn az ifjuság neveléséről gondoskodunk, kiknek testi és szellemi gyarapodásától családaink, egyházunk és végeredményében hazánk jövőjének alakulása függ. Ha az ifjuság helyes irányban fejlődését biztosítjuk, ezzel az állam épületének alapját rakjuk le. Lehet két anyai iskolánk, mint a mennyi van, tanerőink száma túlhaladhatja a megkívánható legmagasabb követelményeket, ha a tanítás menete nem olyan, a milyennek annak lennie kell, az költséges, eredménytelen berendezkedés marad. Midőn a tanuló a tanár szeme előtt nem egyéb, mint egy hivatásával összekötött tárgy, melyet tetszése szerint forgathat kezei között, melyhez, mint egy élettelen valamihez beszél, miután az elő van írva, de minden ambitio, minden magasabb eszme hiányában, abból a tanuló, természetesen, semmi szellemi hasznot nem húzhat.

Hogy is lehetne másképp? A tanuló hallja a szavakat, de ha a tanár nem szól a meggyőződés erejével és a jó tanár hivatásának lelkesedésével, mely elragadja, áthatja az azt hallgatót, akkor szava nem verhet gyökeret, a hol kellene, hogy megfogamszék, a tanuló szívében. Beszélt, ugyszólva előadási gyakorlatokat tartott, de az eredmény csekély. Szava elszáll, mint a köd, mint a pára nyom nélkül.

A tanuló szíve fogékony a lelkét megkapó benyomásokra, csak meg kell mivelnünk annak talaját, ép úgy, mint a fiatal csemetéét, ha azt akarjuk, hogy szép fává nőjjen. Elő kell készíteni gonddal a viszonyokat, a helyzetet, mert épp mint a fánál, ha durva röggel fedjük be lenge gyökérszállait, elpusztul az: nem teljesedik be fiatalágunkhoz fűzött reménységünk sem.

A tanárnak és tanulóknak együtt kell érezni a szellemi munkában a tanítás ideje alatt, de azon kívül is a mindennapi életben. A tanár mutasson mindig jó indulatot a tanuló irányában, tudja és

¹ Gondolatok Gálfi Lőrincz tanár beiktatása alkalmából.

érezze azon kötelességét, hogy neki művelt, derék embert kell képeznie belőle, azt kívánja tőle mindenki, ki gyermekét reábizta; továbbá, győzze meg a tanulót, befolyása, gyöngédsége és helyesen alkalmazott szigora által arról, hogy neki nincs más, kellemetesebb teendője, minthogy befogadja, megtanulja az ő javára szolgáló tanítást. Egyszóval eszközölje azt, hogy kedvvel tanuljon és keltse fel benne a kötelességérzetet. Ha ezeket eléri, abból kifolyó szellemi rokon érzésükből, mint tovaszálló felhők egyesüléséből, melyeket kedvező szél hozott össze -- áldást hozó eső hulland idővel népünk fejére.

Hogy erre irányzott törekvésünk beteljesedhessék és hogy az államnak, egyháznak és az ösöknek e célra hozott áldozataik bő kamatokat hozzanak ifjuságunk nevelésénél iskoláinkban, az azzal megbizott összes tényezők ki kell vegyék a teendőkből a maguk részét.

Az odaadó munkásság ez összehatásából, ha azt kellő előrelátás és tappintat vezérli, csak jó származhatik iskoláink felvirágzására.

Minek javítani, midőn már van jó iskolánk? mondhatnák némelyek; és örülünk annak, hogy így van.

Az igaz, hogy van jó iskolánk. De ezzel ép úgy vagyunk, mint az Alföld sikságain vándorló, ki midőn a távolból keresi azon tájat, hová menni akar, az előtte közel fekvőnek látszik; neki indul és midőn már jól kifáradott, veszi észre, hogy még nem ért oda, hová szándékozott, melynek képe a távolság homályában vész el szemei előtt. Megembereli magát és megindul újra, meg újra, ha oda akar érní. Csakhogy ő egy időn túl mégis céljánál lesz. Mig mi bármennyit is tettünk eddig iskoláink javítására, nem mondhatjuk azt: már mindent megtettünk. Hiányok vannak és pótolni való mindig lesz; csak legyen, ki azokat végrehajtsa. Tétlen megállásra a középszerűben megnyugodni szeretők által vezényelt rest nyugalomra nincs ok, nincsen alkalom. A mint nem áll meg az idő, és annak haladási útjában mindig változó, az időszerinti körülmények által megmagyarázható, szükséges létesítendőt hoz elő az emberi nyugtalan elmének kutató természete. A már meglevőt csak közbenső állomásnak tarthatjuk az ösmeretek és az oktatás végtelen útján, melyen ha keveset meg is pihenhetünk, az csak erőgyűjtésre hagyott nyugvó pont, előkészítő a tovább indulásra.

A folytonos haladás ideáljával lelkünkben vezessük iskoláink ügyeit.

Ez okból lássuk külön-külön a functionáló erők mindenikének teendőit, kötelességeit az iskola irányában. Vizsgáljuk: 1-ször a tanár hivatását, kötelességeit, 2-szor az államnak és egyháznak, mint iskolákat fentartóknak teendőit és 3-szor: a társadalomnak feladatát az iskolával és a tanárokkal szemben. Vizsgálódásaink eredményeképp megkapjuk azon eselekvési és szellemi értéket, melyet be kell hogy hajtsunk, ha nem akarunk esődöt mondani törekvé-

seinkben, mert benne rejlik hazánk és különösen a mi egyházunk ereje és életképessége is.

Ez áldozatot fog kérni, mindeniküinktől, nem tagadom, de ha nagy munkába kezdünk, nem riadunk vissza az áldozatoktól sem. Nemde? Az áldozat edzi meg a munkaerőt, nemesíti meg jóakarunkat. Hozzuk meg azt, nem bánjuk meg, sem egyházunk, sem mi magunk. Hisz nélküle ugy. is sivár minden cselekvésünk. Ez édesíti meg a gond-adta pillanatok keserűségét. Ez adja vissza az élet küzdelmeiben fakóvá vált védőpaizsunknak régi fényességét. A gyengébe erőt önt, az erősbe bátorságot. Azzél idegeket ad a cselekvés pillanatában és csendes, boldog álmokat a nyugalom óráiban.

Mihez hasonlítsam az áldozatot a természetben, az életben? Mondhatnám, hogy eltikkadt növényzet levelein rezgő estéli harmat, melyet az mohó gyönyörrel szív magába, mondhatnám, hogy hidegtől elsanyargatott embernek a befűtött szoba melege, a nyomorban eléhezettnek kezében éltet-adó kenyér. Nevezhetném őrt-álló angyalnak a kétségbeesés kapuján, ki nem engedi benyitni a jelentkezőt és a megtérőnek útjára virágokat hint, melyeket az előismerés és hála fakaszt keblében. A multra a feledés fátylát borítja és a jövőre a remény világosságát bocsátja. Mindezeket mondhatnám, de nem mondom. Tudja azt mindenki és érzi, hogy mi az, ki valaha áldozatot hozott. És ki ne hozott volna közülünk?

Most térjünk vissza tárgyunkhoz.

Midőn a következőkben a tanárokról szólok: a középiskolai tanárokat értem.

1. A tanárnak legyen kellő tudása. A ki tanári pályára lép, érezzen magában tehetséget szakismeretei elsajátítására, melyben egész otthonosnak kell lennie. Nem nyugodhatik meg abban hogy csak azt tudja jól, a mit épen előad, hanem ebben való jártasságát folytonosan kell hogy gyarapítsa, mert a tudomány halad és illő hirdetőjéhez, hogy az újabb vizsgálódások eredményeivel is jól megbarátkozzék. Nem azért, hogy azokat mind tanítványainak fejébe öntse, hanem válogasson belőle és tanítsa azt, a mi kiszabott tárgyával kapcsolatos és a miről gondolja, hogy az nem maradhat el, esakhogy az ne legyen igen sok. Tanítson meghatározott tankeretében annyit, a mennyit — gondolata szerint — tanítványai, kellő szorgalom mellett, szellemi gyarapodásukra, elsajátíthatnak. Ha túlterheli őket, értelmi erejük nem bírja feldolgozni a nyújtott szellemi tápot; ez bennük kedvetlenséget okoz és azon meggyőződést érleli meg, hogy ok nélkül fáradsz: miután a mit tőlük kívánunk úgy sem tudják megtanulni, minek törjék magukat vele, inkább nem is tanulnak! Az ily helyzet előidézését elkerüli a jó tanár, mi csak a tanügy kárára lehet. A tanár maga uralja szakmáját annyira, hogy azon senki fenn ne akadhasson és ebben a tekintetben magasan álló polcra nézzen le tanítványaira, de úgy tanítson, hogy tanítványai megértsék és meg is tanulhassák, a mit előadott és ne kívánja, hogy

ösmereteikben azok is melléje sorakozzanak. Mert az lehetetlen és nem szükséges.

A tanár tudjon tanítani. Istennek különös adománya az, hogy valaki tárgyat úgy adja elő és oly modorban magyarázza, hogy tanítványai szívesen hallgassák és megértve könnyen elsajátítsák. A ki nem bír ezen képességgel, az nem lehet jó tanár; lehet nagy tudománya, de ha ennek megkívánható egy részét nem képes tanítványaival megkedveltetni és úgy tanítani, hogy mint jól átgurtt, könnyen idomítható anyag menjen tanítványai éretlen kezei közé, azok bizonyosan nem fogják abból a kívánt alakot kiformalni és a tanítás munkája kárba veszett. A tanárnak tanítói működését egy hosszan elnyúló vizesatornának képzelem, melyből, mint fő mederből veszik a vízszükségleteiket a beécágazó kiesiny vizosztó erek. Hogy ezek gazdasági feladatuknak megfelelhessenek, az ezekben való folyásnak szabadnak kell lenni, mert ezek segélyével történik meg a szomszéd területek terméseinek javítása és így gazdasági felhasználása. A tanár is hivatása gyakorlásában el kell háritsa azon akadályokat, melyek gátolják, hogy tanításai tanítványainak lelkületéhez juthassanak. Erre a leghathatósabb mód az előadási képesség, melylyel mintegy lebilincseli a tanulók figyelmét és ennek nyomán beléjük átülteti ideáit. A tanár ösmereteiből kell hogy táplálkozzék tanítványainak tudásvágya. Ha a dolgok ezen természetes folyása megzavartatik, vége a tantás sikerültének.

A tanár szeressen tanítani. Mint nem lehet jó zenész az, ki nem szereti, kinek nem szenvedélye a zene, épp úgy a tanításra való tehetségnek karöltve kell járni azzal, hogy a tanár kedvvel tanítson. A tanárnak kötelessége, hogy tanítványaiban felkeltse az ösmeretek megtanulására való hajlamot; ezen ezél felé csak akkor tudja terelni az ifjuságot, ha az észleli, hogy ő egy benne égő vágy — a tanítás szeretetének unszolására tanít, ha látja folyton nyilvánuló érdeklődését, melylyel tanítványaiban, azoknak a tudományokban haladását kíséri. A tanuló ifjuság jó észlelő, helyes érzékkel meg tudja becsülni a tanítója, valamint tanuló társaiban rejlő szellemi és lelki tulajdonokat. Igyekezék a tanár, hogy ezen önkénytelenül megejtett becsülből, mindig, mint az igazi tiszteletnek és szeretetnek tárgya kerüljön ki, akkor győzni fog azon küzdelemben, mely minden tanítónak türelmét és lelkierőjét gyakran próbára teszi és melyet egyfelől a tanítványokkal való személyes érintkezésben, másfelől más térről eredő, őt munkálkodásában feszélyezhető akadályokkal vivand.

Ha a tanár megnyerte tanítványainak rokonszenvét és tiszteletét, úgy a legnehezebb posítót biztosította magának a tanítás terén.

A tanár szeresse tanítványait és legyen irányokban mindig igazságos. A szeretet melege felolvasztja a közönyösök lelkén ülő fagyos kérget, képsé teszi őket az okos szó és a szükséges tanulmányok befogadására. A jó igyekezetű tanulókat további szorgalomra buzdítja, a restekben a szégyennek addig alvó érzetét hívja életre és a kevésbbé tehetségesekeket kitartásra sarkallja, a siker remé-

nyét állitván elébök. A mit nem helyes időben alkalmazott szigor nem tud végrehajtani, azt teszi meg egy komoly, az emberi szeretet által sugalt feddő szó. És a mint csak a büntetés félelme által fegyelmezett hadsereg katonáit győzedelmes esatára nem vezetheti a legjobb hadvezér sem, ha nincs meg a seregben a jó szellem, a lelkesedés, úgy a tanításnál csakis a szigorral vajmi keveset érhetünk el, ha nem adunk melléje emberi érzést és minden körülményt számba vevő jóakaró megfontolást.

A tanár úgy van tanítványai lelkületével, mint a kovács a vassal, melyből dolgoznia kell, csak ha azt megmelegíti, készítheti el a kívánt tárgyakat; a szív hurjain kell játszani tudnia és az abból kiesalt hangok melegségére, mint Orpheus zenéjére, jó útra tér a meggomolyodott ifjuság. Igen, az eltalált jó szónak, a szívből jövő szózatnak, mely újra szívekhez tér meg, esodahatása van a fiatalúságra. Ezen esodaszert vegye igénybe a tanár, ki ezzel rendelkezik és jól megválasztott pillanatokban használja. Nem fogja megbánni.

De a miiket fennebb elmondottam, nem úgy értendő, hogy a tanár, csupa jóságból, mindent elnézzen tanítványainak, kik, ha nem tapintattal vezetni őket tanáruk, jóakarathból származó engedékenységet gyengéségnek tekintik és mint szilaj esikő, melyet, ha nem idejekorán fékez meg a vezető lovász, faképnél hagyja mellette haladó mentorát — hamar kirugnak a hámból és magukat oly kihágásokra engedik ragadtatni, melyeknek szigoru megtorlását a tanári-kar tekintélye és az iskola jó hírneve feltétlenül megköveteli. Ily eseteknek hőse lenni, a mennyiben lehet, óvakodjék a tanár, de ha egyszer benne találja magát, álljon elébe határozottsággal és ebben való működésében őt erélyesen támogatni, az iskola vezetőségének fő kötelessége.

Legyen a büntetés ritka, de példátadó, hogy menjen el a kedvük a rakonezátlankodóknak azok ismétlésére.

Legyen a tanár tanítványaihoz, a tanításnál, a kikérdezésnél és különösen az érdenjegyek kiosztásánál szigoruan igazságos. Úgy ítéljen, hogy abban minden tanítványa, ha a tényeket elfogulatlanul mérlegeli, megnyugodhassék. Ne azt tekintse, ki, kinek fia, borja, hanem adja meg az érdemnek azt, a mi megilleti, bárhol találja, minden egyéb tekintet mellőzésével. Nincs a mi több rossz vért esinálna a fiatalúságban, mint a tapasztalt igazságtalanság, midőn protectio és más személyes fontoskodások vezérlik a tanárt a tanuló előmenetelét tanusító fokozatok meghatározásánál. Gyakran megtörtént, különösen régebben, hogy egy befolyásos egyén rosszul tanuló fia, egész légió rossz tanulókat vont maga után keresztül a következő osztályba. Mi ha nincs, mindnyájan visszamaradtak volna. Kinek hasznára? Senkinek; de mindenesetre a tanintézet kárára. A ki a bizonyítványt kapta, arról előbb-utóbb, úgy is kikerül, hogy azt nem érdemelte meg és ezzel az illető még rosszabbul jár, mintha őt hamis pénzzel ajándékozták volna meg, melyen még tuladhat, másokra

tolva az esetleges felösmerés kellemetlenségeit; de tudást, annak idején nem mutathat az, kinek ninesenek ösmeretei. Ilyen meg nem érdemlett bizonyítvánnyal hány fiatal ember ment már ki az életbe, felsőbb tanintézetekbe, kik egy eltévesztett pálya küszöbén veszik észre, hogy, a szükséges tudás hiányában, azon nem haladhatnak. Akkor okolni fogják az iskolát, — és méltán — mely őket oly bizonyítványokkal, melyekre nem szolgáltak rá, világgá boesátá.

Ezen, ily móddal, mesterségesen átesuszott egyéneknek egy része, tehetség nélkül, nem boldogulván lesz az államban az elégedetlen elem szaporítója, a socialistikus tanok hirdetője, mely a zavart elemének tartja, miután nyugodt viszonyok között nem tud megélni, míg ha a kaptafánál, a szabó tűjénél, vagy a kereskedő rőfjénél maradott volna — az igaz kisebb ambícióval lelki szemei előtt — a hazának hasznos polgára lett volna.

Nagy a szellemi, a vagyoni elkárosodás, mi a hazát éri, midőn az ifjaknak egész sorát az élet harezába küldjük, kikről bizton tudjuk, hogy kellő fegyverzet hiányában a küzdelem áldozataivá lesznek.

Ezt gondolják meg a tanárok, mielőtt oda boesátanak őket, honnan megtériteni már nines hatalmukban.

Az előbbiekben felsoroltakon kívül még egy nagy feladat vár a tanárokra, az, hogy a fiatalságból nem csak tanult, hanem egyszerűsmind becsületos, jellemes embereket és hazájukhoz híven érző polgárokat neveljenek.

Hazánk jövője az ifjuság kezébe van letéve. Ha az megfelelő a benne helyezett bizalomnak és szorgalmuk, kitartásuk ténynyé varázsolja honszeretetünk azon kedvencz eszméjét, hogy hazánk nagy, hazánk boldog legyen hogy azon intézmények védelme alatt, melyeket, a kiforrott férfikorban ők alapítandanak — megelégedetten élheszenek a szerenesés utódok: akkor, ily képpel lelkünkben, megnyugodhatik hazánk jövője felett aggodó honfiszívünk! Hogy ifjuságunk ily irányu nevelésben részesüljön, erre mindenekelőtt szükséges, hogy annak vezérlete megbizható, derék kezekbe legyen letéve, kik őket előrelátással, szeretettel oktattva a tudományokban, ápolják bennök egyuttal a hazafiság mindenkiben élő esiráját, épp ugy, mint az önzetlen, nemes cselekedetek iránti fogékonyságot, az azokért rajongást.

Ily ezéllal, az igaz hazaszeretet lelkesedésével eltelve, lépjen a tanár pályájára!

2. Midőn a jó tanártól — mint láthattuk — ily sokat, és hivatásából kifolyólag jogosan megkiván a tanügy, ezen egy élet munkásságát igénybevevő működéséért, az iskolákat föntartó állam és egyházaknak kötelessége őt ugy dotálni, hogy abból esaládjával egyetemben tisztességesen megélhessen és ne legyen kénytelen, a szükséges mindennapi után futva, miután azt az adott fizetéssel beszerezni képtelen, a tanítást és az azzal járó kötelességeit elhanyagolni. Mert a tanár épp ugy esaládlapa, mint bármelyikünk, gyermekei neveléséről, saját maga és esaládja tagjainak szükségleteiről

neki is kell gondoskodni és ha ezek nincsenek meg — mi bizony gyakran megesik — ne csudálkozzunk, hogy van tanár, ki megsztja munkásságát, az őt lefoglalt iskola és egy más állásban végzett teendője között, mely őt a megélhetésben kisegíti. Hogy az nincsen előnyére az iskolának, midőn csak féltanár felett rendelkezik, azt nem kell fejtegetnem, ezért szerezzék meg az iskolákat fentartók, az iskola számára, az alkalmazott tanárnak másik felerészét is, melynek valóban inkább ott van helye, — az által, hogy adjanak neki tisztességes fizetést.

Hogy e tekintetben még sok a teendő a mi egyházunk-, iskoláinknál, de másoknál is, azt mindnyájan tudjuk.

A tanárnak nem csak jelenéről kell gondoskodni, jövőjét is kell biztosítani. Egy kötelességét hiven teljesítő tanár elvárhatja, hogy öreg napjaira tisztességes nyugdíjban és halála esetére családjá is valamely segélyben részesüljön.

E fontos kérdésben az állam már sokat tett azon középiskoláknál, melyeket ő tart fenn, és a mi még nincs meg, valószínű, hogy azokat rövid időn belül létesíteni fogja, mert meg van győződve a dolog szükséges, a dolog sürgős voltáról és kivitelükhez az anyagiak, ha ez évben nem, a jövőben, vagy azután, csak előkerülnek, mert meg kell legyenek. Nehezebb a más iskolák helyzete, hol sok helyt a pénzügyi állás kedvezőtlen volta egyelőre megakasztja leghelyesebb combinatiók foganasítását. Az állam az 1883-ik évi XXX. törvényezikk alapján bevett az állami tanári nyugdíjintézetbe meghatározott évi járulék befizetésének kötelezettsége mellett, sok, az egyházak által fentartott középiskolákban alkalmazott tanárt, mi nagy segedelem volt azon intézetek életünk biztosítására, és be fog venni, remélhetőleg, még többet. De hány tanár van még az országban a középiskoláknál, a theologiai fakultásoknál és más intézeteknél is, kik nem tudják, mi lesz velük és családjukkal, ha ők munkaképtelenné válnak és aggodalom fogja el övéért haláluk esetén?

Hogy mikorra lesz kivihető, hogy ezen egészséget és életet emésztő gondot az azt terhelő tanárok vállairól egészen magukra vegyék az iskolákat fentartók? nem tudom, mint nem tudja a gazda, mikor jön meg a várva-várt eső, mely vetéseit kell hogy felujtsa; de hogy azt, a jó oktatás érdekében, mihamarább meg kell hogy tegyék: az kétségtelen.

Az is igaz, hogy csak azon esetben kívánhatjuk, hogy a tanár csak az iskolának és tanítványainak éljen, ha biztosítottuk az ő és családjának jelenét és jövőjét.

A mint nem sajnáljuk az anyagi befektetéseket és gondosságunknak ezen módját, midőn egy birtokot berendezünk, egy költséges bérházat emelünk vagy hasznot hajtó ipartelepét alapítunk, vagy magunk kényelmére és munkáinknak jövő használatára fényes palotát építünk (már a kinek módja van reá) azon hitben, hogy az abban elhelyezett tőkék jól fognak kamatozni nekünk és majd a minket követő utódok részére is: hogy tagadhatnók meg segélyünket, támo-

gatásunkat azoktól, kik hivatva vannak emelni a szellemi vagyont az országban és oly férfiakat nevelni a hazának, kik képesek lesznek, a megpróbáltatások idején műveltségük, szellemi fensőbbiségük és a beléjük oltott hazafiság által, az ősök által megszerzett vagyont megtartani?

Ez oly dolog lenne, mintha egy, egyebekben egészen kész épületet fedél nélkül hagynánk, azon indokolással, hogy költség már nem futja — s egy-egy állatnyáj mellé, a legeltetés idejére, nem adnánk pásztort, avagy egy felszerelt hajót sik tengerre bocsátanánk, de feleslegesnek tartanók annak vezetésére hajóskapitányt rendelni. A mi az épületnek a fedél, a nyájnak a pásztor, a hajónak kapitánya, az az iskolának a tanár. Nélküle idővel összeomlik az épület, szétfut a nyáj és elpusztul a hajó. Tehát nem maradhatunk el.

De lehet-e iskola tanár nélkül? Ugy-e, hogy nem?

Legyen hát meg bennünk az akarat és készség, hogy megtartsuk őket a jelenben és a jövőre is.

De honnan vegyük ehhez a pénzt, az eszközöket?

Ihlet vezeteti a szobrász vésőjét, a festő ecsetjét, midőn századokon át fönmaradó műveket alkotnak, melyek nevüket tiszteltté teszik a világ előtt. Semmiből, csak azon isteni szikrából, melylyel a mindenható kegyelme megáldotta, alkotja a lángész, ha érvényesülhet, az örök-beesüt, a maradandót.

A számok képletei ridegebbek. A költő tollának, a zenész fántáziájának fitytyet hány a számító ész kálkülussa és a képzelet szárnyát szegve elmerül tehetetlenül, a minket fogva tartó akadályokkal szemben, melyeket helyesen csoportosított számok támogatnak. Itt mindennek meg van a maga meghatározott szabálya, csak ezek segítségével fejthetjük meg őket. Ha 120 frtra van szükségünk és nincsen csak 80 frtunk, a még hiányzó 40 frtot valamely módon hozzá kell adjuk, hogy boldoguljunk.

Ha nincs meg a kívánt összeg, hogy tanárainknak existenciáját kellőleg biztosítsuk, keresnünk kell a módokat, hogy azt megszerezhessük. A mit erősen akarunk, a mire kitartóan törekedünk, azt is elérjük.

Csak ne zsibbadjon meg a jövőre kiterjedő bizodalomunk, ne lankadjon el munkásságunk és ezek térein megérik az arany-kalász. Hanem hogy arathassunk, természetesen vetnünk is kell.

Szakítsunk ki a rendelkezésünkre álló alapokból egy nagyobb összeget és esatoljuk ehhez ennek évenként felgyűlő kamatain kivül, a mit e ezélra híveink jó akarata és az ezután jövő áldásosabb évek feleslege nyujt és meglátjuk eljön az idő, midőn örömmel felkiált-hatunk: Im meg van!

Terentsük meg az alapot bugóságunk, áldozatkészségünk és a minket koronként megszálló ihlet hatalma által, csak ne téjünk ki, óvatosságból, befolyása alól és meg lesz, a mit kívánunk.

Nagy dolgokat csak ahhoz mért eszközökkel lehet végrehajtani.

3. Az oktatás ügyének a társadalom is hozza meg a maga tributumát, csakhogy az ő járandósága ezuttal kisebb, mert nem érinti erszényét, melyet féltve őríz a mai kor embere. De nem is esoda. Sok mindennel küzd napjaink társadalma. Ha eleget tett az állam és a conventionalis etiquette szabályai követelményeinek, melyek sok terüt nyomnak szegény tagjaira; alig hogy leemelte azokat, örülve annak, hogy lélegzethez juthat, már távolból settenkednek a más és más ruhába öltözött kívánalmak és kopogtatva ajtaikon bebocsátást kérnek. Szeretne eltűnni valahová, a láthatatlan szellem lényét felvenni egy időre és csak akkor megjelenni a felszínen, midőn tisztult a hely és odább álltak az őt blokkádirozó követelők.

De a mint a felhő megteszi a maga útját, mert a szél hajtja, úgy az embernek is engedni kell az őt szorongató körülmények nyomásának és ezek leteszik gyakran épp oda, hová legkevésbé vágyott volna. És a mint megszokjuk a fájdalmakat, ha azok gyakran jelentkeznek, de néha ki is maradnak, úgy megújult erővel vesszük fel viaskodásainkat az élet kellemetlenségeivel is. Csak mértéke van, és kell is, hogy legyen az emberek feltételezhető kívánságainak ember-társaival szemben, a mint egy pohárba csak addig tölthetünk, míg megtelik, azontul a felesleges folyadék kilocsesan annak kezére, ki azzal ügyetlenül bánt el.

Nem tesszük ki magunkat ezen kellemetlen helyzetnek, midőn az oktatás ügyében társadalmunkhoz folyamodunk, a mit tőle kérünk, azt könnyen megteheti mindenki, csak nemesen érző szíve sugallatát kell hogy kövesse, midőn felkérem, hogy adja meg a tanárnak saját körében és családjá intimebb bensejében az őt megillető helyet és azon helylyel járó tiszteletet.

Ha a nap sugarai ráesnek a vele szemben levő fehér falra, onnan visszaverődvén, fokozott melegséget árasztanak a közelben levő tárgyakra. Azon tisztelet és bizalom, melyet a tanárok iránt mutatnak, ő róluk visszahat tanítványaik lelkületére és ők nagyobb elismerést és igazibb vonzódást éreznek azon tanár iránt, kit családjának tagjai is megbecsülnek. Ezen veneratitot megérdemli azon tanár, kire a szülők legdrágább kincsüket, gyermekeiket bizzák. Hisz kívülök ő az, kinek szavaira leginkább kell hogy hallgasson gyermekük ifju, a jó és rosz benyomásokra könnyen reagáló lelke; és ha egyszer meggyőződünk róla, hogy a tanár olyan, a milyennek lennie kell: jellemes, igazságos és tanult ember, ezen jó tulajdonságok fényességeit tárjuk föl egész pompájában tanítványaik lelkülete előtt.

Egyszer azért, mert megérdemlik, másodsor, mert gyermekeink nevelésére is jó befolyással lesz az.

Legyen a tanár a családban nemesak a gyermekek tanítója, hanem a család megbízható embere és barátja, kihez bizodalommal forduljanak minden időben.

Hálával és az elismerés érzetétől eltelve gondolok vissza ifju napjaimra és azon évekre, melyeket házi tanítónk, Finta Elek, felügyelete alatt töltöttem. Ő családjunknak igaz barátja, tanácsadója

és bizalmassa volt, kire megnyugvással lehetett építeni a legkényesebb ügyekben is. Nem tekintettük őt idegennek, hanem jó rokonnak és úgy becsültük meg.

Intő szava komoly volt, de mindig igazságos és megérdemelt. Gyakran hibáimért keményen megfenyített, hogy elszokjam azoktól, mégis hálával idézem magam elé azon ütések, melyek segítettek megtéríteni a rosszól. Az orvos is kiégeti a rossz indulatu sebet, hogy az tovább ne terjedjen és ez által megmenti a betegét. Az igazságosan és a maga idején alkalmazott büntetés megjavítja a vásott, kikapásokra hajlandó gyermeket; míg ő, ha másfelől látja, hogy az, ki őt inti és ki őt meg akarja a nemtelen indulatoktól tisztítani, a maga életében utánozható példaképen jár előtte, bizony törekedni fog, hogy a benne levő rossz kisértéseinek ellentálljon; és ha egynehányszor erőt vett rajta, valószínű, hogy az az iránti készség is alább hagy benne.

Tőle tanultam, hogy utáljam a hazugságot, a kétszínűséget, hogy az igazságot kimondani, midőn vele segíthetünk másokon, ha magunknak ártunk is vele — erény. Belém oltotta a szülők iránti szeretetet, odaadást és a nemes eselkedetek felemelő voltát.

Sokat köszönhetek másoknak is az életben, de hogy jellemben és erkölcsileg ennyire is juthattam, a hol most vagyok, azt szegény jó anyám ápoló gondosságán és gyöngédel szeretetén kívül neki köszönhetem. Meg is becsülöm ezekért emlékéit és tisztelettel adózom porainak.

Tiszteljük és becsüljük meg a jó tanárt és tanítót, bennük magunkat tiszteljük meg és ez által használunk az iskolának, egyháznak és mindnyájunk hazájának.

Fejtegetéseim végéhez értem, de mielőtt partra szállanék és kezemből letenném az evezőt, melylyel gondolataim sajkáját a tanügy folyamának egyik ágán elvezetém, még pár szót kívánok intézni iskoláink tanáraihoz és a tanuló ifjúsághoz. Üdvözölni kívánom önöket tanár uraink, a képzett, öntudatos és törekvő férfiakat. Kívánom, hogy ilyen, vagy, ha lehet, még jobb vezérkar intézze iskoláinkban a tanítás ügyét, az iskola diszére, az oktatás javára ezután is. Emelkedjék önökben mindenha a tudományok iránti szeretet és hitté szilárduljon azon meggyőződés, hogy hivatásuk komoly, néha áldozatot kíván viselőjétől, de ennek ellensúlyaképp az mindig nemes, mindig felemelő, melynek látásán örömeiben megdobbanhat ujjongó szívük, mint felelevenedik és átszellemül az édes anyja arca, keblén nyugvó szerette gyermeke mosolyán. Kívánom, hogy legyen a tanári karban meggyökerezett szellem magasra törő tűzoszlop, melyen áhitattal esüngjön és kövessen, az őket tisztelő ifjúság! Ha önök ezt elérik, akkor megtették kötelességeiket. Ugy legyen!

Kedves ifjúság! Önök a mi gondoskodásunk tárgyai, a mi munkálkodásunk az oktatás ügyében az önök javára és előmenetelére szolgálhat. Csak merítsenek gyakran azon forrásból, melyet a tanárok odaadó buzgalma, valamint a tanügy barátainak áldozatai,

az önök szellemi és lelki épülésére fakasztott. Csak hajoljanak utána, az alkalom kínálkozik.

Mi futhatunk, fáradhatunk mindnyájan, kik az iskolák és a tanítás szent ügyét kívánjuk szolgálni, ha önök nem kívánják értékesíteni és feldolgozni azt, a mi az önök tevékenységét várva, önök előtt felhalmozva áll, akkor minden törekvésünk hiábavaló volt.

Előre hát nemes ifjuság, munkára fel előre, a ki megelőzi a többieket szorgalomban, kitartásban, azé a siker pálmája!

Egyesítsék magukban a hangyának fáradhatatlan igyekezetét, a méh szorgalmát, a hálóját fonó pók kitartását és nem leend legyőzhetetlen akadály önök előtt. Mi is meg leszünk jutalmazva az önök haladása és fejlődése által.

PETRICHEVICH HORVÁTH KÁLMÁN.

A közoktatásügyi miniszter XXVII. jelentése.

— Népoktatásügy. —

Folyóiratunk jelen évfolyamának 2. füzetében ismertette volt a miniszter 1896/97. tanévi jelentésének IV. szakasza, mely a középiskolai oktatással foglalkozik. Most ismertetni kívánjuk az V. szakaszt, mely a népoktatás állapotáról számol be. E jelentésben még részletesebben van tárgyalva a népoktatásügy, mint az előző évi XXVI. jelentésben. A tárgyalásból első sorban a miniszternek azt a törekvését szemlélhetjük örömmel, mely a *nemzeti állam* megszilárdítására és kiegészítésére irányul. Az e czélból elért eredményeket számokkal, a statistika megdönthetetlen igazságaival mutatja ki a jelentés, miből látszik, hogy az összes népoktatási intézetek mily nagy szolgálatokat tettek oktatásügyünk ily irányú fejlődésének.

Meggyőzően tünteti fel már a bevezetés a miniszternek helyes tanügypolitikáját, hogy nem csak a nemzetiségi vidékek, hanem a nagy magyar Alföld és más magyar vidékek oktatásügye is erős támogatást nyert az állami iskola felállítására által.

A bevezetés mondja el továbbá, hogy a községi és felekezeti iskolák részéről az 1893. évi XXVI. tez. értelmében 2903 tanítónak lett kiegészítve fizetése 3—400 frtig, mely czélra 676,838 frtot fordított a miniszter.

Az unitárius iskolák tanítói közül kettőnek 300 frtig, 35-nek 400 frtig lett kiegészítve fizetése. Tehát a 38 unitárius iskolánál alkalmazott 45 tanító közül esupán 8 nem részesült fizetés kiegészítésben. A gör. kel. felekezeti iskolai hatóságok vonakodnak e czélból az állami segílyt igénybe venni, de a miniszter a közig. bizottságokat szoroson utasítja annak ellenőrzésére, hogy a tanítók fizetési minimuma pontosan kiszolgáltatassék.

Részletesen emlékezik meg még a bevezetés a kereskedő-tanonez iskoláknak új szervezetéről, a fiumei közig. biz. szervezéséről, mely szerint Fiume is kir. tanfelügyelőt kapott. Az ujonnan szervezett gazdasági ismétlő iskolákról, melyeknek száma már 339 volt 1897-ben és szervezés alatt áll még 131. A miniszter vegyes intézkedései közül megemlítjük, hogy 14 román tanító a tanítástól eltiltatott. 100 tanító a magyar nyelv sikeres tanításáért 5000 frt jutalmat kapott. Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesületbe a tanítók tagsági díj fizetése nélkül léphetnek be, hogy a turistaság iránt érdeklődést